

I

Bicêtre¹

Condenado á morte!

Levo cinco semanas vivindo con este pensamento, sempre só con el, sempre conxelado pola súa presenza, sempre encorvalla-do baixo o seu peso!

En tempos –pois parécese que hai diso anos máis que sema-nas– eu era un home coma outro calquera. Cada día, cada hora, cada minuto, tiña a súa idea. A miña mente, moza e rica, estaba chea de fantasías. Ela divertíase a mas desenvolver unhas tras outras, sen orde nin fin, bordando con inesgotables arabescos este tosco e estreito pano da vida. Eran rapazas novas, espléndidos mantos episcopais, batallas gañadas, teatros cheos de ruído e de luz, e outra vez máis rapazas novas e umbríos paseos nocturnos baixo as amplas gallas dos castiñeiros. No meu maxín sempre era festa. Podía pensar no que quixese, era libre.

Agora estou preso. O meu corpo está agrilloado nun cala-bozo, a miña mente prisioneira nunha idea. Unha idea horrible, sanguenta, implacable! Non teño máis que un pensamento, unha convicción, unha certeza: condenado á morte!

Faga o que eu faga, sempre está aí, ese pensamento infernal, coma un espectro de chumbo cabo de min, só e ciumento, arredando toda distracción, cara a cara co miserable que eu son, e abaneándome coas súas dúas mans de xeo cando quero volver a cabeza ou pechar os ollos. Escorrega baixo todas as formas coas que a miña mente quereda fuxir del, entremétese coma un retrouso horrible no medio de todas as falas que me dirixen, pégase comigo ás noxentas reixas do meu calabozo, obsesióname cando estou esperto, espía o meu durmir convulsivo e reaparece nos meus soños baixo a forma dun coitelo.

---

1 Antigo hospital convertido en prisión, Bicêtre era coñecido por un enorme e profundo pozo (5 metros de diámetro e 60 de fondo) do que extraía a auga un aparello movido polos presos; estes recibían un trato extremadamente cruel. Unha memoria sobre a mortalidade nas prisións cualificaba en 1829 a prisión de Bicêtre como “a peor prisión para homes”.

Acabo de acordar sobresaltado, perseguido por el e dicíndome: «Ah, non é máis ca un soño!». Pois ben, antes mesmo de que os meus pesados ollos tivesen tempo de se entreabrir abondo para veren este pensamento fatal escrito na horrible realidade que me rodea, nas lousas molladas e zumegantes da miña cela, nas pálidas raioliñas da miña lámpada de noite, na trama groseira do tecido da miña roupa, na sombriza face do soldado de garda coa cartucheira relucente a través da reixa do calabozo, paréce-me que xa unha voz murmurou ao meu ouvido: «Condenado á morte!».

II

Era unha fermosa mañá de agosto.

Había tres días que comezara o meu proceso, tres días que o meu nome e o meu crime reunían cada mañá unha nube de espectadores que viñan botarse enriba dos bancos da sala da audiencia como corvos enriba dun cadáver, tres días que toda esa fantasmagoría de xuíces, de testemuñas, de avogados, de fiscais, pasaba e volvía pasar de diante miña, ora grotesca, ora sanguenta, sempre sombría e fatal. As dúas primeiras noites, coa inqueda e o terror, non dera durmido; a terceira, co amúo e a canseira, durmira. Á medianoite deixara o xurado deliberando. Leváranme de volta enriba da palla do meu calabozo e caíra ao dereitiño nun sono profundo, un sono de esquecemento. Eran as primeiras horas de descanso dende había ben días.

Estaba aínda no máis profundo deste profundo sono cando viñeron acordarme. Esta vez non foi de abondo o camiñar pesado e os zapatos ferrados do gardián, o chouqueleo do seu atado de chaves e do rouco renxer das pechaduras; foi precisa para me tirar do letargo a súa ruda voz no meu ouvido e a súa man ruda enriba do meu brazo. «Vamos, de pé!» Abrín os ollos e sentei atoutelado sobre os cadrís. Nese momento, pola estreita e alta fiestra da miña cela vin no teito do corredor veciño, único ceo que me fose dado albiscar, ese reflexo amarelo no que uns ollos

afeitos ás tebras dunha prisión saben recoñecer tan ben o sol. Gústame o sol.

—Fai bo tempo —díxenlle ao gardián.

Botou un momentíño sen me responder, como sen saber se pagaba a pena malgastar unha fala, e despois, con algún esforzo, murmurou bruscamente:

—É posible.

Permanecín inmóbil, co sentido medio adormecido, a boca sorrindo e os ollos chantados nesa doce reverberación dourada que coloreaba o teito.

—Bonito día —repetín.

—Si -respondeume o home- Están agardando por vostede.

Estas pouquiñas falas, como o fio que rompe o vó do insecto, lanzáronme violentamente de novo á realidade. Volvín ver de súpeto, como baixo a luz dun lóstrego, a sombría sala do tribunal, o semicírculo dos xuíces cargado de cerellos ensanguentados, as tres ringleiras de testemuñas de faciana estúpida, os dous xendarmes nos dous extremos do meu banco, as negras togas a rebulir, as cabezas da multitude a referver alá no fondo, na sombra, e a ollada en fite deses doce membros do xurado, que velaran namentres eu durmía, deterse sobre min!

Erguínme, batía dente con dente, tremíanme as mans sen saberen onde atopar a miña roupa, as pernas non termaban de min. Ao primeiro paso que dei levei un tombo coma un mozo de corda cargado de máis. Con todo, seguía ao carcereiro.

Os dous xendarmes estábanme agardando no limiar da cela. Puxéronme de volta os trincos dos pulsos. Tiñan uns ferrolliños complicados que eles pecharon con coidado. Deixeiños facer: era unha máquina enriba doutra máquina.

Atravesamos un patio interior. O aire vivo da mañá reanimoume. Erguín a cabeza. O ceo estaba azul e as raiolas quentiñas do sol, recortadas polas longas chemineas, trazaban grandes ángulos de luz no curuto dos muros altos e escuros da prisión. Facía un día bonito, efectivamente.

Subimos unha escaleira de caracol, pasamos un corredor, logo outro, logo un terceiro, logo abriuse un portelo. Un aire quente, mesturado con ruído, veume bater no rostro, era o sopro da multitude na sala do tribunal. Entrei.

Houbo á miña aparición un rumor de armas e de voces. Os asentos desprazáronse ruidosamente. Os taboleiros de separación chascaron, e -en canto que atravesaba a longa sala entre dúas masas de pobo amuralladas de soldados- parecíame ser eu o centro ao que se unían os fíos que facían mover todas esas faces bocaabertas e debruzadas.

Nese instante decateime de que ía sen os ferros, mais non me dei lembrado nin cando nin onde mos tiraran.

Entón fíxose un gran silencio. Eu chegara ao meu sitio. No momento en que o balbordo da multitude acabou, acabou tamén o das miñas ideas. De súpeto comprendin nidiamente o que non fixera máis que albiscar confusamente ata entón: que chegara o momento decisivo, e que estaba alí para escoitar a miña sentenza.

Explíqueo quen poida: do xeito que esta idea me veu non me causou terror ningún. As fiestras estaban abertas, o aire e o ruído da cidade chegaban libremente de fóra, a sala relucía como para un casamento, as ledas raiolas do sol debuxaban acá e acolá a figura luminosa das xanelas, quer alongada enriba do sollado, quer desenvolvida enriba das mesas, quer crebada no recanto das paredes. E dende eses rombos escintilantes das fiestras, cada raiola recortaba no aire un gran prisma de poeira dourada.

Os xuíces, no fondo da sala, tiñan aspecto satisfeito, probablemente pola alegría de remataren decontadiño. A face do presidente, lenemente alumeada polo reflexo dun cristal, tiña algo de calmo e bondadoso, e un asesor mozo parolaba case ledamente, recompondo o seu plastrón², cunha bonita dama de chapeo rosa situada por deferencia detrás del.

Só os xurados semellaban albacentos e abatidos, mais aparentemente era de canseira por teren velado a noite toda. Algúns bocexaban. Nada na súa actitude anunciaba homes que acaban de emitir unha condena de morte, e nos rostros deses bos burgueses eu só adiviñaba unhas enormes ganas de durmir.

Fronte a min unha fiestra estaba totalmente aberta. Sentía rir no peirao as vendedoras de flores e, á beira da xanela, unha

---

2 Peza de tecido branco e forma rectangular que xuíces, avogados e demais persoas revestidas de toga nun xuízo levaban no pescozo, a xeito de garavata.

bonita plantiña amarela, na que daba de cheo unha raiola de sol, xogaba co vento nunha fenda da pedra.

Como podería ter despuntado unha idea sinistra no medio de tan gratas sensacións? Inundado de aire e de sol, foime imposible pensar noutra cousa que na liberdade; a esperanza veu irradiar en min coma o día no meu redor, e, confiado, agardei a miña sentenza como se agarda a liberación e a vida.

Entre tanto chegou o meu avogado. Agardábano. Acababa de almorzar copiosamente e con apetito. De chegado ao seu lugar debruzouse cara a min sorrindo.

—Teño esperanza —díxome.

—Pois claro —respondínlle eu, lixeiro e sorrindo tamén.

—Si —seguíu—, descoñezo aínda o que declaran, mais sen dúbida descartaron a premeditación, e daquela serán só traballos forzados.

—O que di, señor? —repliqueille indignado- A morte cen veces antes!

Si, a morte.

—E mais —repetíame non sei que voz interior-: que perdo eu en dicilo? Seica se ten pronunciado algunha vez unha sentenza de morte non sendo a medianoite, á luz de fachos, nunha sala sombría e negra e unha fría noite de chuvia e de inverno? Pola contra, no mes de agosto, ás oito da mañá, un día tan fermoso, eses bos xurados... imposible!« E os meus ollos volvíanse chantar na bonita flor amarela ao sol.

De súpeto, o presidente, que só agardaba polo avogado, invítoume a me erguer. A tropa presentou armas; como movida por electricidade toda a asemblea púxose de pé no mesmo instante. Unha figura insignificante e nula, colocada nunha mesa por baixo do tribunal —era, penso, o secretario- tomou a palabra e leu o veredicto que os xurados pronunciaran en ausencia miña. Unha suor fría surxiu dos meus membros todos; apoieime para non caír.

—Avogado, ten algo que dicir sobre a aplicación da pena? —preguntou o presidente.

Eu si tería todo que dicir, mais non saíu de min cousa ningunha. A lingua quedoume pegada no ceo da boca.

O defensor ergueuse.

Comprendín que trataba de atenuar a declaración do xurado e de poñer por baixo, en lugar da pena que aquela establecía, a outra pena, a que tanto me doera ver que el esperaba.

Tivo que ser ben forte a indignación, para se abrir camiño ao través das mil emocións que se disputaban os meus pensamentos. Quixen repetir en voz alta o que xa lle dixera: «A morte cen veces antes!». Mais faltoume o alento e non puideren senón paralo rudamente co meu brazo, berrando cunha forza convulsiva. «Non!»

O fiscal atacou ao avogado, e eu escoiteino cunha satisfacción estúpida. Logo os xuíces saíron, logo volveron entrar e o presidente leume a sentenza.

«Condenado á morte!» dixo a multitude. E entrementes me levaban, todo ese pobo se lanzou tras dos meus pasos co estrondo dun edificio que se afunde. Eu camiñaba ebrio e estantío. Acababa de ter lugar en min unha revolución. Ata a sentenza de morte tñíame sentido respirar, palpitar e vivir no mesmo medio que os outros homes; arestora dexergaba nidiamente unha caste de valado entre o mundo e eu. Nada me aparecía xa baixo o mesmo aspecto que denantes. Esas amplas fiestras luminosas, ese fermoso sol, ese ceo puro, esa bonita flor, todo iso era branco e pálido, da cor dunha mortalla. A eses homes, esas mulleres, eses rapaces que se apiñocaban ao eu pasar, atopáballes aire de fantasmas.

Embaixo das escaleiras estaba a me agardar un negro e suxo vehículo enreixado. No momento de subir a el botei unha ollada ao chou pola praza. «Un condenado á morte!» berraban os que pasaban, botándose a correr cara ao vehículo. A través da nube que me semellara interporse entre as cousas e eu, dexerguei dúas mociñas que me seguían con ollos ávidos: «Vai ser dentro de seis semanas!» -dixo a máis nova batendo palmas.